

1. **Toteuttaja** Saamelaiskäräjät, Y-tunnus 1052535-3,
Menesjärventie 2
99870 INARI
2. **Hankkeen nimi** Duodji-akatemia Enontekiölle -kehittämishanke nro 82326
3. **Yhteenvedo hankkeesta**

Totetusaika 12.8.2019 – 30.11.2020

Virelletulopäivä: 11.12.2018

Ohjelma: Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014-2020

Ohjelman toimenpide: Kulttuuri- ja luonnonperintö

Leaderryhmä: Leader Tunturi-Lappi ry

4. Raportti

4.1. Tavoitteet

Duodjeakademian (DA) tavoitteena on vahvistaa ja edistää saamelaista käsityöperinnettä, kulttuuria ja kieltä. Tavoitteena on myös järjestää saamelaista käsityöopetusta eri tasoilla, nostaa esille sekä tarjota tapahtumia ja tilaisuuksia, joissa on aiheena käsityö ja sitä kautta kiinnostuksen lisääminen käsityöhön.

DA:n tulee edistää saamelaiskulttuuria Saamenmaassa ja alueilla, joissa saamelaiset asuvat. Saamelaiskulttuurin edistäminen nostaa ja vahvistaa Enontekiön alueen saamen kieltä, kulttuuripalveluja, tarjontaa, parantaa käsityötaitoja ja tuo uusia työpaikkoja. DA:n tulee elävöittää ja lisätä toimeliaisuutta ja yhteisöllisyyttä saamelaisten ja myös paikallisten asukkaiden välillä. Tällä tavoin DA tukee ja edistää hyvinvointia, saamelaisten identiteetin vahvistumista ja sukulaisuuksien tukemista. Sen lisäksi DA:n tulee vahvistaa entisiä toimintatapoja; suvun ja perheen perinteitä ja tietojen siirtämistä sukupolvesta toiseen. DA:n tavoitteena on myös dokumentoida toimintatapoja ja säilyttää niitä tulevaisuuteen.

Oppiminen, tietojen ja taitojen siirtäminen: DA:n tavoitteena on, että lapset ja nuoret oppivat tekemään saamenkäsintöitä, säilyttävät käsityöperinteen ja kielen. Lasten vanhemmat, isovanhemmat ja sukulaiset siirtävät perinnetietoa ja -taitoa lapsilleen ja saavat tukea kasvatustyöhönsä. Lisäksi edistetään aikuisten käsityötaitoja.

Vapaa-aika ja harrastustoiminta: Harrastustoiminnan päätavoitteet ovat sukupolvien kohtaamisissa ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa. Aktiivinen sosiaalinen yhteisö ja hyvät

suhteet sukupolvien välillä voivat osaltaan olla vahvistamassa yhteisön kansanterveyttä, sekä saamelaislasten ja -nuorten hyvinvointia.

Verkostot ja rajayhteistyön vahvistaminen: Erityisesti raja-alueilla saamelaisten rajat ylittävä yhteistyö on tärkeää. Enontekiöllä, esimerkiksi Karesuvannon raja-alueella, on luonnollista, että saman alueen saamelaiset tekevät yhteistyötä käsityöperinteen edistämiseksi, kuten ennen rajasulkuja on tehty. Molemmiin puolin rajaa elävät saamelaiset voivat hyödyntää toistensa tietoja ja taitoja. Verkostoitumisessa DA kerää perinnetietoja ja – taitoja alueelta, mikä osaltaan edesauttaa laajempien yhteistyötoimien lisäämistä saamelaisten välille.

4.2 Toteutus ja toimenpiteet

DA-projekti aloitettiin virallisesti elokuussa 2019, jolloin hankkeelle palkattiin projektikoordinaattori. DA-projektissa on ohjausryhmä, jossa on viisi jäsentä: DA:n projektikoordinaattori, yhteistyökumppanina Enontekiön Kunnan edustaja, rahoittajana Tunturi-Lapin Leaderin edustaja, Saamelaiskäräjien kulttuurisihteerin ja Suomen puolen ainoan käsityöyhdistyksen Sámi Duodji ry:n edustaja.

Projektin ensimmäisenä tehtävänä oli jalkautua saamelaisyhteiskuntaan ja tehdä projekti tutuksi, tiedottaa ja luoda yhteyksiä Enontekiön saamelaisiin. Tehtävänä oli myös luoda verkostoja käsityöyhdistysten, -yritysten ja muiden asiasta kiinnostuneiden tahojen kanssa. DA:n yhteyksien luominen yhteisön ja saamelaisten kanssa on tapahtunut mm. yleisötapahtumissa, paikallisten hankkeiden välityksellä ja yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa käsityöyhdistysten ja erilaisten toimijoiden kanssa sekä sosiaalisen median kautta.

Vuoden 2019 tilaisuudet

DA on järjestänyt kaksi yleisötilaisuutta Enontekiöllä, yhden Hetassa ja yhden Karesuvannossa. Tilaisuuksiin kutsuttiin ihmisiä keskustelemaan saamenkäsityön tilanteesta ja tulevaisuudesta.

Hetan tilaisuuteen DA järjesti lisäksi käsityötapahtuman, minkä nimenä oli *Duddjonmiella! – Käsityömieli!* Käsityötapahtumassa oli parin tunnin ohjelma, missä lapsille ja nuorille oli työpajoja. Työpajojen järjestäjänä oli Lasten ja nuorten kulttuurikeskus *Mánnu*. Työpajoihin osallistui yhteensä 18 lasta.

Duddjonmiella-tapahtumassa samanaikaisesti työpajojen kanssa järjestettiin Enontekiön käsityöperinteen luento, jonka piti käsityötutkija Sigga Marja Magga. Luennon jälkeen oli yleisökeskustelua saamenkäsityön tilanteesta ja kehittymisestä nykyaikana. Tapahtuman lopussa avattiin käsityöntekijä ja tutkija Maarit Maggan käsityönäyttely.

Duddjonmiella-Käsityömieli tapahtuma järjestettiin yhteistyössä Lasten ja nuorten kulttuurikeskus *Mánnun*, Saamelaisen Korkeakoulun, Lapin yliopiston ja paikallisten vapaaehtoisten käsityöläisten kanssa.

Vuoden 2020 tilaisuudet

Tammikuussa DA aloitti käsityöiltojen järjestämisen Karesuvannossa. Kerran viikossa oli järjestetty kokoontuminen käsitöiden tekemiseen sekä seurustelemiseen, jonne DA oli järjestänyt kahvitarjoilun. Käsityöillat olivat hyvin suosittuja, mutta ne jouduttiin perumaan covid-19 leviämisen takia.

Kesäkuun 4 päivänä DA järjesti viimeisen yleisötapahtuman Kilpisjärvellä. Covid-19 taudin leviämisen takia tapaaminen järjestettiin netin kautta. Nettitapaamiseen osallistui 7 ihmistä.

Aikataulu hanke sai Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta päätöksen 21.3.2019. Alkuperäinen toteutusaikataulu oli 1.2.2019 – 31.1.2020, mutta hanke jatkettiin 30.11.2020 saakka. Hanke pääsi alkamaan pitkittyneen rekrytoinnin vuoksi myöhemmin kun oli alustavasti tarkoitus.

Resurssit kehittämis hankkeen rahoitus ja projektityöntekijä, joka koordinoi tapahtumia ja toteuttaa hankkeen toimintasuunnitelmaa. Toimipiste sijaitsee Karesuvannossa entisessä tullitalossa. Lisäksi Saamelaiskäräjien kulttuurisihteerin työpanos

Totetuksen organisaatio Saamelaiskäräjät on Suomen saamelaisten korkein poliittinen elin, joka edustaa saamelaisia kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla, mutta on itsenäinen valtion viranomaisista. Saamelaiskäräjien sihteeristön päätoimipaikka sijaitsee Inarissa. Saamelaiskäräjillä on sivutoimipisteet myös Enontekiön ja Utsjoen kirkonkylissä. Hankkeen hallinnoi Saamelaiskäräjät, yhteistyökumppani on Enontekiön kunta. Hanke työntekijä ja hankkeen toimipaikka on Enontekiön kunnassa.

Kustannukset ja rahoitus toteutui päätöksessä olevan suunnitelman mukaisesti, muulta osin kuin yksityisen rahoituksen osalta. Hankkeen hyväksytty rahoitus on yhteensä 70 820,00 euroa. Yksityisen rahoituksen osuudeksi oli arvioitu 5 282,00 euroa, toteutunut rahotus 4 000 euroa.

Raportointi ja seuranta hankkeesta tehty osa-aikaraportti vuoden 2019 toimenpiteistä ennakkomaksatuksen yhteydessä ja loppuraportti hankkeen päättyessä. Hankeelle on nimetty ohjauryhmä, jonka tehtävänä on seurata hankkeen etenemisessä. Ohjausryhmä kokoontui kolme kertaa.

Toteutusolehtukset ja riskit

SWOT -analyysissa on esitetty ne alueen vahvuudet ja mahdollisuudet, joihin pohjautuen Duodji-akatemia metodilla voidaan parhaiten toteuttaa Duodjin visiota ja ydintavoitteita sekä ne heikkoudet ja uhat, joihin parhaiten voidaan vaikuttaa torjuvasti tai kääntää voitoksi Duodji-akatemian toiminnalla.

Vahvuudet

- Enontekiön kunnan maantieteellinen sijainti, Ruotsin Karesuvando ja Norjan Kautokeino rajanaapureina, missä duodji on elävä ja vahva.
- Enontekiön kunnassa asuvien saamelaisia, paikallisia resurssien hyödynnetään luovalla ja innovatiivisella toiminnalla.
- Saamen kieltä ja kulttuuria opetetaan peruskoulussa ja lukiossa ja Duodje-akatemia toimii vahvistavana ja tukea antavana ympäristönä.
- Positiivinen näkemys duodjin saamen käsityötä kohtaan, muodostaa siten omaa näkemystä itsestään, identiteetistään, perinteisistä elinkeinosta ja ympäristöstään.

Mahdollisuudet

- Käsityö ja perinteiset elinkeinot, vahvistaa toimintaa huomioiden luontais- ja yhdistelmä elinkeinon monimuotoisuutta sekä omaleimaista elämäntapaa.
- Enontekiöllä on aito ympäristö ja vahva paikalliskulttuuri, osana väestön hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa.
- Kansainvälisyys ja raja-alue, mahdollistavat erinomaiset laaja-alaiset yhteistyömahdollisuudet. Duodjin saamenkäsityön käyttö ja osaaminen heikentynyt alueella, lisää eriarvoistumista.
- Tietoisuus saamenkäsityöstä- ja kulttuurista lisääntyy
- Luo positiivista imagoa, elinkeino kannattavuutta ja lisää elinvoimaisuutta luomalla työpaikkoja alueella
- Yhdistää saamelaisia paikallisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti

Heikkoudet

- Duodjin -saamen käsityön ja kulttuurin elävöittävä areena puuttuu kunnasta.
- Saamenkäsityön tarjottavien palvelujen toteuttaminen saatavuus heikko.
- Saamenkäsityön taitajia puuttuu ja käyttö on vähentynyt.
- Saamenkäsityön palvelun tarjonta pääasiassa muiden alueiden varassa.

Uhat

- Perinteisten käsityöiden ja elinkeinojen toiminta edellytysten heikkeneminen.
- Lasten, nuorten ja aikuisväestön käsityöntaidon heikkeneminen jopa puuttuu kokonaan.
- Nuorten ja työikäisten muutto pois paikkakunnalta opiskelun tai työperässä.
- Saamenkäsityön taitajien määrä ikääntynyt

4.3 Yhteistyökumppanit

- *Enontekiön kunta*; kunnan kanssa on tehty yhteistyötä hankkeen suunniteluvaiheesta alkaen.

Saamelaiskäräjien toimintasuunnitelmaan vaalikaudelle 2016-2019 on kirjattu, että Saamelaiskäräjät edistää Duodji-akatemia kehittämissä hanketta Enontekiölle. Kehittämissä hankkeen toteuttaja on Saamelaiskäräjät, yhteistyössä Enontekiön kunta.

Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunnan aloitteesta pidettiin duodji-akatemia perustamiseksi ensimmäinen palaveri 9.1.2018, johon osallistuivat Saamelaiskäräjien, Enontekiön kunnan ja Duodji ry:n edustajat.

- *Paliskunnat*; Käsivarren ja Näkkälän paliskunnat ovat halunneet olla kehittämissä DA toimintaa mm. rahoittamalla hanketta. Perinteisessä käsityössä materiaalit ja tarveaineet ammennetaan luonnosta mm. porosta.
Karesuvannos koulu; teki yhteistyötä Karesuvannon koulun kanssa, jossa DA on järjestänyt käsityötunteja koulun saamenkieliselle luokalle. Oppitunti on ollut kerran viikossa 1,5 tuntia. Oppitunteja oli tarkoitus järjestää keväeseen saakka, mutta peruttiin maaliskuussa, kun covid-19 alkoi leviämään.
- *Taiteilija, Labba Laila* hänen kanssaan on suunniteltu DA logo. Logossa on sahalaitakuvioita, mikä on tavallinen koristelutapa käsityössä ympäri Saamenmaata, ja erityisesti Enontekiön alueella. Enontekiöllä on ollut hyvin tavallista koristella lapinpukua sahalaitakuvioilla. Logon värit ovat punainen, ja musta ja valkoinen. Punainen väri on selkeästi saamen väri, jota käytetään paljon käsityöperinteessä.

4.4 Tulokset ja vaikutukset

Hankkeen aikana järjestettiin useita kuulemistilaisuuksia ja muita tapaamisia sen lisäksi oli tapaamisia ja osallistumisia erilaisiin ammattilaisille järjestettyihin tilaisuuksiin.

Projekti koordinaattori on ollut syksyllä 2019 yhteydessä moniin pohjoismaisiin käsityöjärjestöihin ja -yhdistyksiin, Sámi Duodji ry, Saamelaisalueen koulutuskeskukseen, Saamelaiseen Parlamentaariseen neuvostoon, Saamelaiseen korkeakouluun, Saamelaisneuvostoon sekä Ruotsin puolella toimivaan Saamelaiseen käsityöjärjestöön. Nämä järjestöt ja yhdistykset ovat sekä Suomen, Norjan että Ruotsin puolella. Hanke on saanut positiivista palautetta projektin aloittamisesta niin käsityöorganisaatioilta, yhdistyksiltä kuin myös ammattikäsiyöntekijöiltä, ja em. tahot ovat nähneet tulevaisuuden yhteistyön positiivisena ja tarpeellisena.

5 Esitykset jatkotoimenpiteeksi

Duodji -akatemian toiminnan tulee päästä valtion talousarvion rahoituksen piiriin, niin että toiminta jatkuu katkeamatta. Saamelaiskärjät on esittänyt rahoitustarpeen ministeriöiden virkamiesten käydyssä keskustelussa saamelaisasioiden neuvottelupäivillä. Lisäksi esittänyt Saamelaiskäräjien vuoden 2021-2024 kehysohjelmassaan.

Yhteistyötahojen kanssa toiminnan tiivistäminen ja laajentaa yhteistyötahoja Ruotsin ja Norjan puolen toimijoiden kanssa.

Toiminnan toteuttamiseksi tarvitaan toimitilat ja koneet ja laitteet, missä on mahdollista toteuttaa käsitöiden tekemisen, opetuksen, sekä järjestää erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia mm. käsityömarkkinat. Tilaa suunnitelmassa tulee huomioida perinteinen käsityö tehdään eri materiaaleista mm. puu-, sarvi-, nahka-, karva-, kangas- ja villatyöt. Edellä mainitut työt tarvitsevat erilaisia huonetiloja, koneita ja välineitä.

Kovien materiaalien käsitöiden huoneessa tulee olla mm. koneellinen saha sarven työstämiseen, koneellinen saha puun työstämiseen, hiomakoneet, koneelliset porat, höylät, paineilma hiomakone, koveruskone, pölynimuri, työkalut kovien materiaalien käsittelyyn, kylmähuone.

Pehmeiden materiaalien käsitöiden huonetiloissa tulee olla mm. teollisuusompelukoneet, teollisuus over-lock ompelukone, nahkojen ompelukone, kangaspuut ja muita välineitä, joita käytetään pehmeiden käsitöiden tekemisessä.

Karvakäsitöiden huonetiloissa tulee olla mm. näskäyskone nahkoja ja sisnoja varten, parkituskone, parkkien keittolaite, kuivaaja, painepesuri, kylmähuone tai iso jääkaappi.

Toimitiloissa tulee olla mahdollisuus pitää etäopetusta ja etätyöpajaa. Tiloja, joissa DA:n työntekijät voivat toimia ja joissa on myös vuokratiloja muille saamelaisstahojen työntekijöille. Tiloja käsityöryhmiä varten.

Toimitiloissa tulee olla mahdollisuus pitää etäopetusta ja etätyöpajaa. Toimitiloissa tulee olla huoneita, toimistotiloja ja paikka missä myydään käsityöitä tai toimia käsityöryhmiä varten.

Pia Ruotsala-Kangasniemi

Inarissa 1/12.2020

Pia Ruotsala-Kangasniemi, hallintopäällikkö